

Naturvårdsenheten
Hans Rydberg
0155-26 40 92

Datum
2009-12-17

Dnr
511-5837-2006

Skötselplan för naturreservatet Stora Härnön

Foto: Hans Rydberg

Postadress
611 86 NYKÖPING

Besöksadress
Stora torget 13

Telefon
0155 26 40 00 växel

Telefax
0155 - 26 46 80

E-post
lansstyrelsen @d.lst.se

Organisationsnr
202100-2262

Postgiro
35174-2

Bankgiro
5051-8653

Internet
www.d.lst.se

Innehåll

<i>BESKRIVNINGSDDEL</i>	3
<i>1. Syfte med naturreservatet</i>	3
<i>2. Uppgifter om naturreservatet</i>	3
<i>3. Beskrivning av området</i>	4
3.1 Naturgeografiska förhållanden.....	4
3.2 Historisk och nuvarande markanvändning.....	5
3.3 Biologiska bevarandevärden	7
3.5. Kulturhistoriska värden.....	11
3.6. Värden för friluftsliv och forskning	11
3.7 Slitage och störningskänslighet.....	11
<i>PLANDEL</i>	12
<i>1. Naturreservatets skötsel</i>	12
<i>2. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder</i>	12
2.1 Generella riktlinjer och åtgärder	12
2.2 Övergripande bevarandemål	13
2.4 Delskötselområden.....	13
<i>4. Friluftsliv</i>	17
<i>5. Jakt och fiske</i>	18
<i>7. Uppföljning och tillsyn</i>	18
7.1 Uppföljning av skötselåtgärder	18
7.2 Uppföljning av Natura 2000-bevarandemål.....	18
7.3 Uppföljning av övriga bevarandemål.....	18
7.4 Tillsyn	19
7.5 Kostnader och finansiering	19
<i>8. Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder</i>	19
<i>9. Referenser</i>	19
<i>Bilagor</i>	20

BESKRIVNINGSDDEL

1. Syfte med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att;

- bevara och utveckla en värdefull gammal barrskog.
- bevara och utveckla områdets lövskogsmiljöer.
- utöka arealen löv- och lövblandad skog.
- utöka arealen äldre skog genom skötsel av utvecklingsskog.
- skydda ett område tillgängligt för allmänhetens friluftsliv.
- eliminera bestånden av ädelgran.

Syftet skall nås genom att;

- låta arealen orörd skog öka och låta skogen få utvecklas fritt.
- friställa äldre lövträd av betydelse för biologisk mångfald.
- genom gallringar skapa mer lövrika skogsbestånd.
- genom gallring påskynda skogsplanteringar att utvecklas till uppvuxna skogar.

2. Uppgifter om naturreservatet

Län	Södermanland
Kommun	Strängnäs
Socken	Kärnbo
Reg-DOS-id	1003072
ID-punkt	N6570305 E6296320 (Sweref 99 TM)
Areal	ca 380 ha, varav land 109,8 ha
Uppskattade arealer av naturtyper:	
- Skogsmark	ca 98,4 ha, varav ca 86,4 ha produktiv skogsmark
Gammal barrskog	ca 37 ha
Lövskog	ca 12 ha
Ung-medelålders skog	ca 37 ha
- Åker	ca 1 ha
- Impediment	ca 11 ha
- Sötvatten	ca 280 ha
- TOTALT	ca 380 ha
ÅGP, naturmiljöer	Grova träd

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Prioriterade bevarandevärden

- *Naturtyper* Gammal barrskog, ädellövskog, basiska klippväggar, bergbrant, lundartade blandskogar
- *Strukturer (landskapselement)* Gamla träd, klippvegetation, död ved
- *Växt- och djursamhällen* Svampar, lavar, kärlväxter, mossor, insekter
- *Arter* Trolldruva, vårärt, sårläka, tallticka, brandticka, oxtungsvamp, rutsinn, skumticka, lunglav, hjämbrosklav, guldlockmossa, gulspig, rödbrun blekspik, brun nållav och gammalgranslav, fällmossa och guldlockmossa.

Naturgeografisk region

Nr. 24. Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken.

Kulturgeografisk region

Centralbygden i Södermanlands län

3. Beskrivning av området**3.1 Naturgeografiska förhållanden**

Naturrestatet Stora Härnön ligger på en utlöpare av Mälarmårdens förkastning mot Mälaren. Bergryggen, som sträcker sig från Lilla Härnön i öster till Härnöudd längre västerut, avtecknar sig tydligt från Mariefredslandet som en två kilometer lång förkastning med högsta punkten på Hälsingberget, vars krön befinner sig 55 meter över Mälarens vattenspegel. Terrängen i övrigt sluttar långsamt åt söder, mot Härnövik i Mälaren. Denna vik utgör en dalgång som i söder gränsar till Mälarmårdens förkastningslinje. I Härnövik ligger Torsholmen med en höjdplatta av 10 meters höjd. Södra delen av Stora Härnön utgör Härnöängens naturrestat. Detta äldre reservat gränsar i öst-västlig riktning mot det nya reservatet, men de båda behålls tills vidare av praktiska skäl som två olika reservat.

Berggrunden i reservatet är utpräglad kalkfattig och består till största delen av graniter, men på Lilla Härnön uppträder basiska mineral i sydvästbranten. Berg går i dagen på många håll och på Hälsingberget och Lilla Härnön finns vackra hållmarker utbildade.

Berggrunden täcks på de flesta håll av morän, vilken bitvis är storblockig. På nordsidan av Hälsingberget har bergväggen genom årtusenden av frostsprängning krackelerat och talrika block hänger i branten. Mot kulturmarkerna i söder finns lerjordar, t.ex. i den svacka som skiljer Lilla och Stora Härnön åt. Denna dalgång utgör en gammal havsvik, som genom

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

landhöjning och sedimentering, kanske även invallning, idag utgör en fast landtunga mellan de forna öarna.

Klimatet i Mälارområdet är sommarvarmt och utgör ett lokalkontinentalt centrum med temperaturer under juni-augusti som överträffar samtliga andra områden i länet och även andra delar av landet på jämförbar breddgrad. Klimatets påverkan på vegetationen i naturreservatet är dock inte så tydlig, men ädla lövträd finns i tämligen stor omfattning i topografiskt lämpliga lägen. Norra delen av reservatet är en nordsluttning, där vegetationen ofta är beskuggad och dessutom exponerad för kalla nordliga vindar.

3.2 Historisk och nuvarande markanvändning

Stora Härnön består idag av ett öppet till halvöppet landskap i söder, medan de norra delarna i huvudsak täcks av barrskog. På ön finns en rik kulturmiljö med bland annat ekbackar, hassellundar, åkermark, åkerholmar, odlingsrösen, vägrenar och fornlämningar i form av järnåldersgravfält och treuddar. Härnön har en spännande historia som troligen sträcker sig ända tillbaka till bronsåldern, med tyngdpunkt på järnåldern, vilket de många gravfälten och stensättningarna visar. De ligger på en nivå mellan 10 och 45 meter över havet. Även på Torsholmen finns ett par fornlämningar. Fornlämningarna är rätt tydliga och går att urskilja då man går runt i reservatet. Dock är flertalet av dem övervuxna med lövsly. Mälارlandskapet utgjorde generellt en viktig bosättningsmiljö, särskilt i det yngre järnålderssamhället.

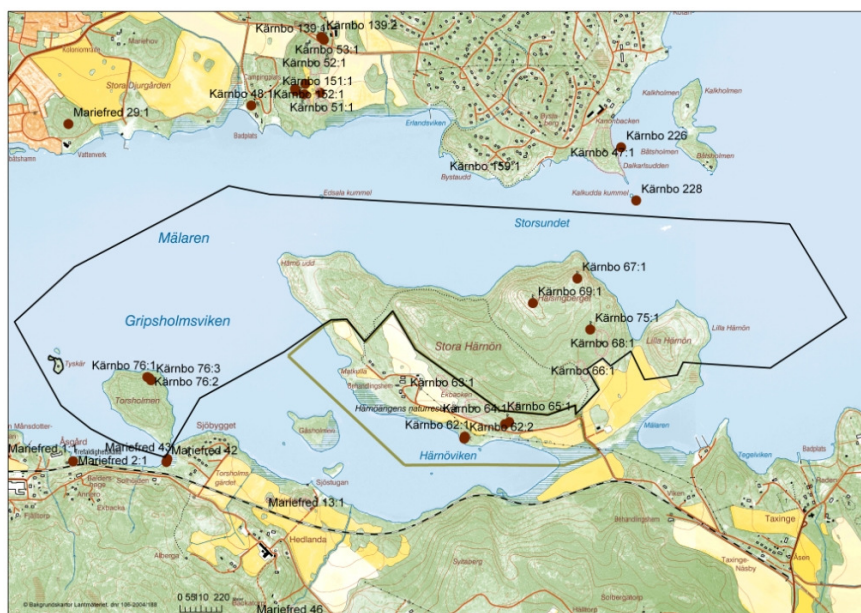

Fig.1. Karta med registrerade fornlämningar enl. fornlämningsregistret.

”Härnön” nämns i de första skriftliga källorna vid mitten av 1300-talet och Härnö gård har anor sedan 1400-talet. Troligen låg marken tidigare under Gripsholm. På en karta från 1764 kan man utläsa ett landskap där utmarken utgjorde den största delen, ängsmarken cirka en tredjedel samt att åkern var en liten del i sydöst eller som det uttrycktes i ett till kartan hörande protokoll: ”

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Hernön består av Hård och Starrvallsäng samt några åkertäppor, som nu nyttjas af den dervarande ängsvactaren och består av sandmylla och sandjord innehållande". I samma protokoll står med syftning på den norra delen av reservatet att "Skogen på denna holme består mästadelen af Gran och Tall, samt Ahl med några Ekar här och där". Denna skogsmark nyttjades till bete.

Fig 2. Historisk karta från 1764 som visar ängarnas ungefärliga utbredning.

Från tiden kring mitten av 1700-talet till slutet av 1800-talet finns inga kartor att tillgå. Det är först i och med Häradskartan från slutet av 1800-talet som markanvändningen på Stora Hernön blir dokumenterad. Norra delen av ön är skog/betesmark med ett relativt glest trädskikt som består mest av barrträd. I söder har de tidigare ängarna förvandlats till åker och betesmark. Närmast åkrarna är skogen bevuxen med lövträd – troligen är det denna skog som idag utgör Härnöängens naturreservat.

Fig 3. Häradskartan med reservatets gränser inritade i efterhand.

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

1950-talets ekonomiska karta visar nästan exakt samma markanvändning som Häradskartan frånsett att skogen på de tidigare betesmarkerna börjar breda ut sig. Under senare hälften av 1900-talet har markerna vuxit igen alltmer och den skog som idag är 50 år eller yngre är i princip den generation träd och buskar som vuxit upp efter avslutad hävd.

Vegetationen bär idag spår av tidigare betesdrift och ängsslåtter. Slåtter bedrevs sannolikt i området kring Lilla Härnön och möjligen även på Torsholmen, medan övriga arealer småningom utnyttjades som betesmark. Betesfredade partier finns främst utmed förkastningsbranten i norr, där främst Hälsingberget representerar natur av lång kontinuitet av orördhet. Genom upphörd betesdrift har tidigare öppna ytor vuxit igen med buskar och unga lövträd. I den uppkomna successionen, kanske tydligast på de mindre öarna, har nya naturvärden utvecklats med arter knutna till gamla träd och död ved.

De barrskogsklädda delarna av Stora Härnön är gamla skogsbeten, som under 1900-talet övergått i ren produktionsskog, där vi idag kan skåda olika faser av skogligt utnyttjande. Flera gamla hyggen är nu planteringar av tall, gran och ädelgran. Det finns också ytor av gallrad, medelålders skog – som har uppkommit från tidigare planteringar. Området har varit i stort sett obebyggt. Utanför reservatet, i den del av Lilla Härnön som ligger i Stockholms län, finns ett gammalt torp – Härnötorp – som är egen fastighet. Huset utnyttjas idag som fritidsbostad. I söder, i kanten av Härnöängens naturreservat, ligger ett gammalt behandlingshem, som sålts och nu utgör privata bostäder.

3.3 Biologiska bevarandevärden

Skogsmark

Reservatets skogsmarker är synnerligen varierande såväl till trädslagssammansättning, ålder som bördighet. Delvis beror detta på beståndens ursprung. Tidigare betade skogar och hagmarker är idag täta och igenväxande med kvarstående gamla hagmarksträd och en ofta påfallande rikedom av död ved. Den döda veden utgörs dels av grova stammar från träd som fallit omkull av ålder, dels klenved av träd som självgallrats i konkurrensen mellan olika träd i igenväxningssuccessionen. Tre av de fyra nyckelbiotoperna representerar sådana stadier.

Torsholmen i väster är bevuxen med en olikåldrig (50-250 år) barrskog med gran, tall och en del lövträd samt ett buskskikt av hassel, skogstry, brakved, berberis, olika viden med flera. Ett lövdominerat bestånd finns på södra udden. Död ved finns rikligt i form av grova gränlångor och torrträd. I träden finns gott om bohål av värde för fåglar och fladdermöss.

Lilla Härnön består av en klipphöjd som på västsidan domineras av ett lövbevuxet parti där det växer ek, alm, ask och lönn. Denna lövskog är 100-200 år gammal. Död ved förekommer här i liten omfattning. Gott om ädla lövträd finns också i ett litet lundområde ett par hundra meter väster om Lilla Härnön, där det växer gammal ek samt lönn, ask och alm. Buskskiktet är välutvecklat med yngre hasselbestånd.

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Barrskogen i reservatet är i regel påverkad av skogsbruk och flertalet bestånd har utvecklats från planteringar. Det finns i området, främst vid Härnö udd, även planterad ädelgran i ett numera tätt bestånd. Störst naturvärden kopplat till barrskogens ekologi finner man på Hälsingberget i reservatets nordöstra del. Själva bergsplatån är bevuxen med hållmarkstallskog med inslag av mycket gamla tallar omgivna av orörda mattor av renlavar. I nordbranten mot Mälaren hittar vi den verkligt gamla skogen med granar och tallar som är mer 150 år gamla. I branten finns även en del asp. Mellan berget och sjön finns ett utflackat parti, där det växer grov skog med väldiga granar upp till 3-3,5 meters bröstmått. Död ved förekommer i stor omfattning i denna brant med grova lågor liggande här och tvärs över block som av sprängande is ryckts loss från berget.

Gammal tallskog finns också i andra bergspartier som vid Härnö udd och på höjdplatån några hundra meter norr om gården samt här och var längs stränderna där gamla tallar lämnats som hänsynsträd mot vattnet.

Blandskogar med stort lövinslag finns i väster mot Härnöudd, där det mot bergkanterna också växer bestånd med senvuxna träd (gamla träd, som vuxit sakta och därför inte är särskilt grova), norr om reservatets parkeringsplats samt längs brynen mot söder där det finns ett stort inslag av medelålders – gamla ekar.

De skogliga värdena i reservatet är sammanfattningsvis knutna till de gamla ädla lövträden, till död ved i branter och i successionsbiotoper, till gamla tallar på hållmarker och i viss mån till markfloran i områden med viss kalkpåverkan och lövträdiskontinuitet.

Limniska miljöer

Reservatet består till största delen av vatten. Trots detta har det inte gjorts några inventeringar av vattenmiljön kring Stora Härnön. Anledningen är att reservatet bildats på grund av de skogliga naturvärdena och att vattenområdet som hörde till fastigheten följde med vid köpet. Strandmiljöerna vittnar om eutrofa förhållanden och den flora och fauna som är typisk för Mälarens näringsrika vatten förväntas finnas även i detta område.

Åtgärdsprogram för hotade arter

Naturresevatet berörs av två åtgärdsprogram, se tabell 1

Tabell 1. Arter och biotoper som förekommer i naturresevatet och som har ett förslag till Åtgärdsprogram, se Källförteckningen.

ÅGP-titel	Grupp	Art, svenskt namn	Art, latinskt namn
Särskilt skyddsvärda träd i odlingslandskapet	Grova träd (lavar, svampar och insekter)	Rödbrun blekspik Brun nållav Gulpudrad spiklav Hjälmbrosklav Rosa skärelav Lunglav Oxtungsvamp Rutskinn	<i>Sclerophora coniophaea</i> <i>Chaenotheca phaeocephala</i> <i>Calicium adpersum</i> <i>Ramalina baltica</i> <i>Schismatomma pericleum</i> <i>Lobaria pulmonaria</i> <i>Fistulina hepatica</i> <i>Xylobolus frustulatus</i>

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Flora, funga (svampar) och fauna

Den biologiska mångfalden, mätt i antal arter, bedöms i reservatet vara förhållandevis rik. Det beror på den stora variationen av livsmiljöer. Det finns unga skogar på gammal hyggesmark, gamla orörda skogar på hållmark och i branter, tidigare skogsbeten, igenväxande hagmarker, träd av starkt skiftande ålder samt död ved i form av torrträd, lågor och klenved. Även boniteten är växlande och markslag av ristyp omväxlar med örtrika vegetationstyper där lundväxter och arter ur tidigare hagmarksfaser växer blandade. Även fågel- och insektsfaunan gynnas av denna variation och vid utökade inventeringar av zoologiska naturvärden kan skyddsvärda arter sannolikt påträffas.

Kärlväxtfloran i området bjuder på fina lundväxter som vårärt, lungört, tibast, sårläka, trolldruva, hässlebrodd, lundelm, vilka växer i hela området, till exempel på Lilla Härnön och väster därom, söder om Hälsingberget, vid Härnöudd, nedanför nordbranten av Hälsingberget och på Torsholmen. Lavar med krav på skoglig kontinuitet finner man vid Hälsingberget med gammelgranslav, grymig blåslav och kattfotslav. Andra lavar, beroende av gamla lövträd, finner man i lunden väster om Lilla Härnön där det växer hjälmbrosklav, rosa skärelav och brun nållav på de gamla lövträden samt på Torsholmen där gulpudrad spiklav och rödbrun blekspik pryder barken på en mycket gammal ek. På Torsholmen förekommer också ovanliga insekter som myskbock, bronsbjon, vågbandad barkbock och granbarkgnagare. Nämnas bör också hållmarkerna på Hälsingberget, där det finns gott om ren- och bägarlavar på marken och en rik hänglavsförekomst på de gamla träden.

Svampfloran är omväxlande och bitvis av stort intresse med sju rödlistade arter och sju signalarter samt några sällsynta arter som åtminstone i Södermanlands län kräver stor hänsyn. Särskilt intressant är Torsholmen där det vid olika tillfällen noterats arter som blackticka, hasselticka, luddticka, talticka, skumticka, oxtungsvamp och rutsinn. På död ved i ett alkärr växer också rikligt med gytträd nästsvamp, *Nidularia deformis*. En specialinventering av vedsvampar utfördes vid Hälsingberget, men på grund av torrt väder blev resultatet mindre än väntat. Intressanta arter i branten vid Hälsingberget och nedanför denna är askskinn, askticka, ärgskinn, sårticka, grovticka och brandticka. Här växer också den sårbara, mycket sällsynta arten gyllensopp, som tidigare inte rapporterats från Södermanlands län.

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Tabell 2. Rödlistade arter, signalarter samt andra skyddsvärda arter registrerade i objektet. Notera att tabellen bygger på inventeringarna som finns i källförteckningen. Rödlistekategori följer Gärdenfors, U. (ed.) 2005. *Rödlistade arter i Sverige 2005*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. (VU) = sårbar, (NT) = missgynnad. (S) = signalart enligt Skogsstyrelsen. Preciserade fyndplatser av dessa och andra arter kan sökas i Artportalen (www.artportalen.se).

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Rödlistad / signalart	Notering
Blåsippa	<i>Hepatica nobilis</i>	S	flerstädes ¹²
Lind	<i>Tilia cordata</i>	S	flerstädes ¹²
Trolldruva	<i>Actaea spicata</i>	S	flerstädes ¹²
Tibast	<i>Daphne mezereum</i>	S	Torsholmen ¹
Vårärt	<i>Lathyrus vernus</i>	S	flerstädes ¹²
Sårläka	<i>Sanicula europaea</i>	S	St.Härnön ²
Ormbär	<i>Paris quadrifolia</i>	S	St. ¹² och L.Härnön ¹
Tallticka	<i>Phellinus pini</i>	S	St.Härnön ¹² ,Torsh ¹²
Blackticka	<i>Junghuhnia collabens</i>	VU	Torsholmen ²
Brandticka	<i>Pycnoporellus fulgens</i>	VU	St.Härnön ¹
Motaggsvamp	<i>Sarcodon squamosus</i>	S	St.Härnön ¹
Fjällig taggsvamp	<i>Sarcodon imbricatus</i>	S	Torsh ¹ ,St.Härnön ¹
Grovticka	<i>Phaeolus schweinitzii</i>	S	St.Härnön ¹
Oxtungsvamp	<i>Fistulina hepatica</i>	NT	Torsholmen ¹ .
Rutskinn	<i>Xylobolus frustulatus</i>	NT	Torsholmen ¹² .
Hasselticka	<i>Dichomitus campestris</i>	S	Torsholmen ¹²
Luddticka	<i>Inonotus tomentosus</i>	NT	Torsholmen ¹
Gul fingersvamp	<i>Ramaria flavescens</i>	S	Torsholmen ¹
Gyllensopp	<i>Pulveroboletus gentilis</i>	VU	St.Härnön ³
Skumticka	<i>Spongipellis spumeus</i>	NT	Torsholmen ¹
Sårticka	<i>Physisporinus sanguinolentus</i>	Sälls	St.Härnön ³
Fläckticka	<i>Skeletocutis nivea</i>	S	St.Härnön ³
Ärgskinn	<i>Byssocorticium pulchrum</i>	Sälls	St.Härnön ³
Gyttrad nästsvamp	<i>Nidularia deformis</i>	Sälls	Torsholmen ²
Trädporella	<i>Porella platyphylla</i>	S	L.Härnön ¹²
Guldlockmossa	<i>Homalothecium sericeum</i>	S	L.Härnön ¹²
Blåmossa	<i>Leucobryum glaucum</i>	S	St.Härnön ¹²
Fällmossa	<i>Antitrichia curtipendula</i>	S	L. och St.Härnön ¹²
Stubbspretmossa	<i>Herzogiella seligeri</i>	S	St.Härnön ¹
Hasselmossa	<i>Eurhynchium angustirete</i>	S	L.och St.Härnön ²
Rödbrun blekspik	<i>Sclerophora coniophaea</i>	NT	Torsholmen ¹²
Brun nållav	<i>Chaenotheca phaeocephala</i>	S	V om L.Härnön ¹
Gulpudrad spiklav	<i>Calicium adpersum</i>	S	Torsholmen ¹
Gammelgranslav	<i>Lecanactis abietina</i>		St.Härnön ¹

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Kattfotslav	<i>Arthonia leucopellea</i>	S	St.Härnön ¹
Grynig blåslav	<i>Hypogymnia farinacea</i>	S	St.Härnön ¹² ,Torsh ¹
Hjälmbrosklav	<i>Ramalina baltica</i>	NT	V om L.Härnön ¹
Rosa skärelav	<i>Schismatomma pericleum</i>	NT	V om L.Härnön ¹
Lunglav	<i>Lobaria pulmonaria</i>	NT	L.Härnön ¹
Blodlav	<i>Mycoblastus sanguinarius</i>	S	St.Härnön ²
Granbarknagare	<i>Microbregma emarginata</i>	LC	St.Härnön ¹ Torsh ¹ .
Vågbandad barkbock	<i>Semanotus undatus</i>	LC	St.Härnön ¹ ,Torsh ¹ .
Myskbock	<i>Aromia moschata</i>	LC	Torsholmen ¹
Bronshjon	<i>Callidium coriaceum</i>	LC	Torsholmen ¹

Hänvisningar i noteringskolumnen:

- ¹ Skogsstyrelsens nyckelbiotopinventering
Torsholmen, Hälsingberget (St. Härnön) Bo Karlsson 2003
L.Härnön och lund 200 m V om L.Härnön R. Sellberg 1997
- ² Länsstyrelsens kompletterande inventering
Hans Rydberg 2008 (hela reservatet), 2009 (Torsholmen)
- ³ Vedsvampinventering – Hälsingberget K. Jaederfeldt 2009

3.5 Kulturhistoriska värden

Området har en intressant kulturmiljö med fornlämningar från i huvudsak yngre järnålder. Under senare århundraden har markerna varit påverkade av slåtter och bete, i höglänta delar sannolikt ett extensivt bete. Många av lövträden, främst de äldre ekarna, har vuxit upp i ett mer öppet landskap, som nu i stora delar befinner sig i igenväxning.

3.6 Värden för friluftsliv och forskning

Området har en viss betydelse för friluftslivet. En strövstig går genom reservatet och utnyttjas främst av närboende. Närheten till Taxinge-Näsby slott och dess turistattraktioner kan på sikt innebära en ökad besöksström till reservatet, särskilt om detta marknadsförs på Taxinge. Områdets högsta kvaliteter för friluftslivet är frånvaron av bilvägar och bebyggelse samt möjligheten att komma upp på de bergplåtar, som lämnar en fantastisk utsikt över Mälaren med dess öar och lövklädda stränder. Området är idag något svårtillgängligt eftersom det är kuperat och delvis påverkat av tidigare skogsbruk.

Området har inte utnyttjats för forskningen. Det ligger emellertid bra till nära väg E20 och de höga biologiska värdena kopplat till ädla lövträd, gammal skog, död ved och klippbranter är en potential, som kan locka till ytterligare inventeringar och utforskningar av arter inom olika organismgrupper.

3.7 Slitage och störningskänslighet

Länsstyrelsen bedömer att det inte finns någon större risk för att slitage från vanliga besökare ska påverka naturreservatet negativt. Dock kan ett visst slitage på lavtäcket uppstå på Hälsingberget om detta i ökad utsträckning utnyttjas som rastplats, men slitaget är kanaliserat till stigen och inga sällsynta arter hotas. Ett fiskgjusbo finns på norra delen av Härnön, men det är osäkert om det är bebott. Störningarna på detta bo bedöms inte bli annat än tillfälliga.

PLANDEL

1. Naturreservatets skötsel

Naturreservatet är indelat i skötselområden som utgår från de bevarandemål och de skötselåtgärder som ska utföras för respektive område. Ett övergripande syfte med skötseln är att utveckla barr- och blandskogar i olika faser till naturskogsliknande bestånd, där lövträden ingår som naturlig del. Ädelgranen, *Abies alba*, skall elimineras, då den lätt sprider sig och konkurrerar med inhemska trädslag. Blandskogar med stort lövinslag skall på sikt bli mer lövrika på bekostnad av gran. Stora ädellövträd, särskilt ek, skall frihuggas för att gynna de arter som är beroende av dessa träd. I övrigt skall lövskogen få utvecklas fritt i syfte att öka arealen lövnaturskog. Täta lövsuccessioner på Lilla Härnön skall få utvecklas fritt medan ekplanteringar skall gallras i syfte att få fram ny ekskog.

För karta över skötselområden, se bilaga 2,1.

Skötselområdena är:

- 1: Gammal barrskog med fri utveckling.
- 2: Lövdominerad äldre skog med skötsel av gamla lövträd, i övrigt fri utveckling.
- 3: Medelålders blandbarrskog med fri utveckling.
- 4: Unga skogsplanteringar med eller utan ädelgran samt lövsuccession på hyggesmark som på sikt ska utvecklas till naturskog.
- 5: Ung lövskog, ofta med stort ekinslag, med begränsad skötsel.
- 6: Åkermark med betesdrift.
- 7: Del av sjön Mälaren.

2. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

2.1 Generella riktlinjer och åtgärder

Åtgärder för arter och naturtyper som omfattas av åtgärdsprogram, fastställda av Naturvårdsverket, ska utföras i enlighet med programmet då det berör området, i den utsträckning det är förenligt med skötselplanen.

Prioriteringar (ÅGP):

- I första hand prioriteras ”Grova träd”, med frihuggning av grova lövträd på främst Härnön. På Torsholmen finns en mycket gammal ek, som också berörs av programmet.

Vid skötselåtgärder ska forn- och kulturlämningar särskilt beaktas. Rövning, gallring och avverkning kräver inte tillstånd enligt lagen om Kulturminnen, under förutsättning att den sker på ett sådant sätt att lämningarna inte skadas eller förändras.

Det innebär till exempel att:

- Eventuell körning med skogsmaskin ska ske på tjälad mark eller under sådana väderförhållanden så att markskador inte uppstår.
- Enskilda fornlämningar får inte köras över eller belamras med ris.
- Träd skall fällas ut från fornlämningen för att undvika släpskador.
- Forn- och kulturlämningar ska grovrensas på kvistar och annat skogsavfall.

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

2.2 Övergripande bevarandemål

I syfte att nå intensionerna i skogsstrategin och i miljömålet ”Levande skogar” är det ett övergripande mål i reservatet att bevara all gammal skog och utöka arealen naturvårdsintressant skog genom fri utveckling av yngre och medelålders skogar, där naturvärdena kopplat till gamla träd, död ved och beståndskontinuitet ännu till stor del saknas. Genom att det finns flera nyckelbiotoper i området är möjligheterna stora till att arter hemmahörande i äldre skogsbiotoper med tiden kan utvidga sina domäner till omgivningarna, när skogen där blir allt äldre. Det är även viktigt att genom rätt skötsel gynna lövträden där de finns idag och de arter som är knutna till gamla ekar och andra större träd.

2.4 Delskötselområden

Skötselområde 1: Gammal barrskog med fri utveckling.

Beskrivning

Äldre barrskog finns i reservatet främst i höglänta bergspartier samt längs norra stranden av Stora Härnön mot Mälaren. På Härnöudd längst i väster växer en gles tallskog av 100-200 års ålder. Tallarna har i regel platta kronor, stammen är ofta grov och storrutig och bland livskraftiga träd står även torrtallar med avflagnad bark. Gamla tallar av imponerande mått står sedan utmed hela den norra stranden längs Mälaren och har sannolikt sparats som hänsynsträd.

Fig 4. Skogen i branten vid Hälsingberget

Foto: Hans Rydberg

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Hälsingberget äger annars det mest imponerande barrskogsbeståndet. De gamla, krumma tallarna på bergplatån bildar en hållmarkstallskog av traditionell typ men i branten mot norr ökar inslaget av andra träd, både gran och olika lövträd. Skogen är här uråldrig och det finns över huvud taget inga skogliga ingrepp i branten (se foto ovan). Över block som slitits loss från berget ligger delar av skogen nedrasad. Många träd är imponerande grova och gamla vilket även gäller lågorna som ligger kors och tvärs i den branta sluttningen. Även mellan bergfoten och Mälarstranden växer en mycket grov skog med blandade trädslag. Bland annat finns här grova ekar och lindar, vilket tyder på ett tidigare kulturutnyttjande. I denna del finns också ett bestånd av särläka. På Hälsingberget finns ett par fornlämningar, som består av runda rösen.

På Torsholmen längst i öster växer en barrdominerad skog, som klassats som nyckelbiotop. I barrskogen finns rikligt med lågor av främst gran. På en av dessa växer den sällsynta blacktickan. Skogen har mycket höga naturvärden kopplade till grova träd och död ved. Bland annat finns i barrskogen en mycket grov ek med över 7 meter i omkrets. Skogen har delvis uppstått genom igenväxning av ett tidigare betesstadium.

Bevarandemål

- Gammal, gles hållmarkstallskog med rik förekomst av död ved i form av torrakor och lågor. Död ved förekommer med minst 10 stammar (stående eller liggande) per hektar.
- Gammal strandskog med tall.
- Barrträdsdominerad blandskog med fri utveckling (Torsholmen).
- Brantskog av hög ålder med fri utveckling.

Skötselåtgärder

Den gamla barrskogen i reservatet lämnas i princip för fri utveckling. Om framtida insektinventeringar visar på förekomst av rödlistade eller andra sällsynta arter i tallskogsmiljöerna kan det finnas skäl att hålla efter skuggande vegetation. Frihuggning av den gamla eken på Torsholmen bör ske i syfte att bevara rödlistade och andra sällsynta arter knutna till ved, bark och mulm. Fornlämningarna (rösen) på Hälsingberget skall göras synliga genom att eventuell vegetation tas bort, såvida det inte strider mot syftet att bevara biologisk mångfald knuten till orörd skog.

Då kunskaper om insektsfaunan i bergsområdet, särskilt arter knutna till gamla tallar och död ved, saknas, skall bristerna avhjälpas genom att inventering av insektsfaunan görs i området.

Kunskapen om fungan (svamparna) på Torsholmen bör öka genom riktade inventeringar. Det finns indikationer på att fungan både avseende marklevande förna- och mykorrhizasvampar samt vedlevande svampar är artrik och av vetenskapligt intresse.

Skötselområde 2: Lövdominerad äldre skog med i princip fri utveckling.

Beskrivning

Lövskog med inslag av mycket gamla träd växer i östra delen av reservatet, särskilt på Lilla Härnön där den södra och västra sidan av ett centralt berg kantas av en äldre till medelålders

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

ädellövskog med ek, ask, lönn och alm. Delarna av området är blockrika och här står en del gamla, senvuxna almar. Här och var uppträder små bergbranter med rik mossvegetation. På några träd växer den sällsynta lunglaven och på basiska lodytor kan man hitta räsvansmossa, guldlockmossa och trädporella. I lundvegetationen finns förutom de vanliga arterna även hässlebrodd, lundelm och trolldruva.

Cirka 200 meter väster om Lilla Härnön finns ett litet lundparti med hassel och en del äldre ekar med sällsynta lavar. I närheten växer även vårärt, skogsvicker och trolldruva. Här finns också en fornlämning som är en rund stensättning. Strax nordväst om reservatparkeringen för Härnöängens naturreservat finns ett lövskogsbestånd med senvuxen asp och ek. Ett annat lövrikt bestånd med asp och ek växer längs berget norr om det forna behandlingshemmet (Härnö gård). I den olikåldriga skogen är det även gott om död ved. Gamla ekar finns också längs reservatsgränsen i söder i anslutning till Härnöängens naturreservat.

Bevarandemål

- Gammal lövskog med ädla lövträd och asp utan inslag av gran.
- Orörd brantlövskog med ädellövträd (L. Härnön).
- Ekbestånd med framröjda äldre träd.
- Att fornlämningar görs synliga genom röjning av vegetation.

Skötselåtgärder

Lövskogen i reservatet skall lämnas för fri utveckling i syfte att låta träden åldras och att inslaget av död ved av olika trädslag och dimensioner ökar. Stora lövträd, främst ekar, skall frihuggas om deras kronutveckling hotas av kringväxande yngre träd. I lövrika blandskogar skall granen gallras bort i syfte att öka lövinslaget och tillväxten av lövträd. På södra delen av Härnön ligger några fornlämningar. Dessa skall göras synliga genom att röjas fram.

Skötselområde 3: Medelålders barrblandskog med fri utveckling.

Beskrivning

På Stora Härnön, mellan Hälsingberget och lövskogen mot Stora Härnö gård, finns ett stort bestånd av cirka 80-årig, olikåldrig, grandominerad blandbarrskog, med liten andel lövträd. Död ved finns i viss omfattning. Vegetationen är växlande med stråk av örtrika partier i ytor av mossrik eller blåbärsdominerad mark. Rester av betespräglad vegetation uppträder i ljusluckor som tecken på tidigare betespåverkan. Här och var finns mindre fuktstråk.

Bevarandemål

- Gammal barrskog att utvecklas till naturskog.

Skötselåtgärder

De olikåldriga skogar som finns i de inre delarna av Stora Härnön skall få utvecklas fritt i syfte att utöka arealen barrnaturskog i reservatet. Strövstigen som anlagts fram till Hälsingbergets krön skall underhållas.

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Skötselområde 4: Unga skogsplanteringar med eller utan ädelgran samt lövsuccession på hyggesmark som på sikt ska utvecklas till naturskog.

Beskrivning

På flera håll i reservatet finns områden som avverkats under de senaste decennierna och som idag bär tät skog av unga lövträd, tall, gran eller ädelgran, *Abies alba*. Norra sidan och delar av berget på Lilla Härnön är bevuxen av en ung, cirka 20-årig lövskog med sparsamt inslag av ung gran. Längst i väster vid Härnöudd ligger en tät, näst intill ogenomtränglig, 15-årig ädelgranplantering med inslag av tall och björk. Mot ungskogen gränsar ett betydligt äldre bestånd av lärk och ädelgran. Ungskogar av tall och gran, planterade i slutet av 1970-talet, växer dessutom på sydsidan av Hälsingberget.

Bevarandemål

- Låta lövsuccessionen på Lilla Härnön utvecklas fritt och på sikt övergå i lövnaturskog.
- Avveckla all ädelgran i syfte att skapa en lövsuccession, som på sikt skall utvecklas fritt mot en lövblandskog med höga naturvärden.
- Att gallra ungskogar av barrträd i syfte att påskynda utvecklingen mot äldre skog

Skötselåtgärder

Ungskogen på Lilla Härnön med förhärskande lövträd skall utvecklas fritt i syfte att få självgallrade bestånd med rik produktion av död ved. Planteringen av ädelgran på Härnöudd skall avvecklas fullständigt och eventuella lövträd sparas för att ingå i en lövskogsgeneration, där fri utveckling skall ske i syfte att skapa ett äldre lövskogsbestånd. Även i andra delar av reservatet där ädelgran förekommer skall denna tas bort. Barrträdsplanteringar bör gallras för att påskynda utvecklingen mot äldre barrskogsbestånd, men åtgärden har för närvarande låg prioritet.

Skötselområde 5: Ung lövskog, ofta med stort ekinslag, med begränsad skötsel.

Beskrivning

Nära parkeringsplatsen till naturreservatet finns en ung cirka 30-årig lövskog, som till hälften är planterad med ek samt en äldre plantering med cirka 60-åriga ekar. Bestånden är idag till stor del täta och svår genomträngliga. Längre västerut, mot Härnöudd, finns ett bestånd av cirka 50-årig, lövdominerad skog med ett rätt mycket ek. I södra delen är terrängen något bergig och här finns det gott om senvuxna aspar, ekar och rönnar. Intill en liten dalgång växer det en hel del äldre hassel.

Bevarandemål

- Ekdominerad lövskog

Skötselåtgärder

Den unga lövskogen vid reservatparkeringen skall snarast röjas/gallras. Då lövskogen bildar en port in i reservatet är det viktigt att genom dessa åtgärder skapa en lättgången lövskog med det långsiktiga syftet att utveckla en gammal lövskog med ek. Rövningar har redan påbörjats i

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

den södra delen. Gallringen bör utföras i två omgångar med cirka 5 års mellanrum, så att trädskiktet efter första gallringen får möjlighet att sluta sig.

Lövskogen vid Härnöudd bör utvecklas genom att cirka 75% av granen tas bort och att yngre ekar gynnas i lövskogens utveckling, delvis i syfte att motverka det generationsglapp gentemot de äldre ekarna i söder som annars skulle kunna uppstå.

Skötselområde 6: Åkermark med betesdrift.

Beskrivning

I dalgången mellan Lilla och Stora Härnön finns en åkermark, som numera övergått i permanent betesmark. Den betade marken leder norrut mot en vik av Mälaren. Åkermarken ansluter till en större betesmark, som ingår i Härnöängens naturreservat.

Bevarandemål

- Betad vall.

Skötselåtgärder

Betesmarken bör även i fortsättningen hävdas genom bete och betas i anslutning till fällorna i Härnöängens naturreservat, men åtgärden är inte prioriterad.

Skötselområde 7: Del av sjön Mälaren

Beskrivning

Reservatet omfattas i sin norra del av sjön Mälaren. Vattnet är näringsrikt, vilket avslöjar sig i grunda vikar där växter typiska för eutrofa sjöars stränder och grundområden slagit rot. De delar av sjön som ingår i reservatet har inte inventerats med tanke på limniska naturvärden, då syftet med reservatsbildningen varit att skydda den gamla skogen.

Bevarandemål

- Näringsrik sjö

Skötselåtgärder

Inga speciella åtgärder är aktuella. Den påverkan på stränderna som kan ske till följd av förändringar i Mälarens vattenstånd vid ändrad vattenföring vid Slussen i Stockholm, bedöms marginell då huvuddelen av stränderna vid sjön är belägna en bit ovanför den zon som kan bli påverkad till följd av regleringen.

4. Friluftsliv

Beskrivning

Friluftsliv bedrivs idag i mycket litet omfattning. Området är delvis svårframkomligt och ligger relativt långt från bebyggelsecentra. En strövstig har anlagts upp till Hälsingberget och en fortsättning på denna planeras söderut mot reservatparkeringen. Torsholmen kan nås från fastlandet via ett kärr, som kan vara översvämmat vid högvatten.

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Bevarandemål

Området skall vara lätt tillgängligt för allmänheten, så att man på markerade stigar skall kunna nå representativa delar av reservatet. Torsholmen är via en mindre stig lätt att nå från fastlandet. Inga åtgärder för friluftslivet är planerade för denna ö.

Skötselåtgärder

Befintliga stigar markeras och underhålls. En stig som leder från Hälsingbergets krön tillbaka till parkeringen skall röjas och märkas upp.

5. Jakt och fiske*Beskrivning*

Jakten regleras inte i reservatet. Reservatet inskränker inte heller på det begränsade fiske som idag bedrivs i vattnen utanför Stora Härnön. Vildsvin har nått området och det kan visa sig nödvändigt att med jakt reglera vildsvinsstammen om deras närvaro ger negativa effekter och motverkar syftet med reservatet.

7. Uppföljning och tillsyn7.1 Uppföljning av skötselåtgärder

Entreprenörer ansvarar för dokumentation av vilka åtgärder som genomförts och när de genomförts.

Skötseln av naturreservatet ska ske på ett sådant sätt att önskat resultat uppnås till lägsta möjliga kostnad. Effekterna av utförda skötselinsatser måste därför alltid följas upp. Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av genomförda skötselåtgärder sker i slutet på varje år, de år då åtgärder genomförts. Uppföljningen ska sedan ligga till grund för eventuell omprövning av föreskrifter och skötselplan.

7.2 Uppföljning av bevarandemål

Uppföljningen skall ske enligt fastställda metoder som används i samband med Natura 2000. Målsättningen med uppföljningen är att kunna se om uppställda bevarandemål enligt skötselplanen uppfylls. Uppföljningen av bevarandemål sker i enlighet med instruktioner från Naturvårdsverket.

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs för:

- Arealen för naturtyperna ”Gammal barrskog” och ”Ädellövskog”.

7.3 Uppföljning av övriga bevarandemål

Uppföljningen av bevarandemålen ska ske regelmässigt genom standardiserade inventeringar. Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs i enlighet med punkt 2.

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs för:

- Kända förekomster av hotade arter samt sällsynta arter knutna till grova träd.
- Resultatet av genomförda restaureringshuggningar, frihuggningar, ungskogsavvecklingar.
- Anläggningarna för friluftslivet.

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

7.4 Tillsyn

Länsstyrelsen ansvarar för tillsyn av att föreskrifterna för naturreservatet efterlevs. Tillsyn ska ske av tillsynsman/naturvårdsvakt som utses av Länsstyrelsen.

7.5 Kostnader och finansiering

Skötselåtgärder bekostas av förvaltaren. Uppföljningen bekostas av Naturvårdsverkets anslag för uppföljning.

8. Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder

Skötselåtgärd	När	Var	Prioritet	Finansiering
Frihuggning av ekar	2010	Skötselomr. 1 (Torsholmen), skötselomr 2, 5	1	Skötselanslag
Inventering av svampar	2010-12	Skötselområde 1 (Torsholmen)	2	Skötselanslag
Inventering av vedinsekter	2010-12	Skötselområde 1 (Hälsingberget)	2	Skötselanslag
Avveckling av planterad ädelgran (Abies alba)	2011-12	Skötselområde 4	1	Skötselanslag
Bortgallring av gran i lövskog	2012-15	Skötselomr 2, 5	1	Skötselanslag
Gallring i ungsogsbestånd	2012-15	Skötselområde 4	2	Skötselanslag
Förlängning av strövstig från Hälsingberget	2010-11	Skötselomr 1, 3	1	Skötselanslag
Röjning av ekplantering	2010-12	Skötselområde 5	1	Skötselanslag
Röjning och märkning av stig runt reservatet	2010-11	Friluftsliv	2	Skötselanslag
Röjningar kring fornlämningar	2011-13	Skötselomr 2	2	Skötselanslag
Informationsskyltar	2010	Friluftsliv	1	Skötselanslag
Gränsmarkeringar	2010	Friluftsliv	1	Skötselanslag
Renhållning	Vid behov	Friluftsliv	2	Skötselanslag
Uppföljning av skötselåtgärder	Efter åtgärd	Samtliga områden	1	Skötselanslag
Uppföljning av bevarandemål	Skyltar och stigar vart 3:e år. Övriga mål vart 12:e år, respektive vart 24:e år.	Samtliga områden	1	Anslag för uppföljning

9. Referenser

Artportalen 2009: Nationell databas med uppgifter från St.Härnön, www.artportalen.se.

Datum

Dnr

2009-12-17

511-5837-2006

Clemedson, C-J. 1973: Kärnbo och Mariefred. Kultur Vegetation Flora.

Sörmländska handlingar nr 30. Nyköping.

Gärdenfors, U. ed 2005: ArtDatabanken, SLU, Uppsala. *Rödlistade arter i Sverige 2005*.

Jaederfeldt, K. 2009: Inventering av vedsvampar i skogsområdet norr om Hälsingberget.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. Opubl. rapport.

Lantmäteriet. Häradskartan. Kartlagd åren 1898-99.

Lantmäteriet. Ekonomiska kartan. Kartlagd 1950-talet.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. *Sörmlands natur, Naturvårdsplan*. Objekt nr 86-72 (klass 3). 1991.

Nordiska ministerrådet. *Naturgeografisk regionindelning av Norden*. NU-serien B 1977:34.

Rydberg, H. 2008-09: Kompletterande undersökningar av Stora Härnön och Torsholmen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län. Inventeringsmaterial inmatat i Artportalen.

Skogsstyrelsen. 1997. R. Sellberg: *Nyckelbiotopsinventeringen*. (lund V om L.Härnön).

Skogsstyrelsen. 2003. B. Karlsson: *Nyckelbiotopsinventeringen*. (Torsholmen, L.Härnön).

Stafstedt – Myhrman, M. 2009: Markanvändning Stora Härnön – en kulturhistorisk utredning.

Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Strängnäs kommun 2002: Översiktsplan. Kommunkontoret.

Bilagor

2.1 Skötselområdeskarta

LÄNSTYRELSEN
Södermanlands län

Skötselplanekarta

Bilaga 2.1

Dnr 511-5834-2006

Teckenförklaring

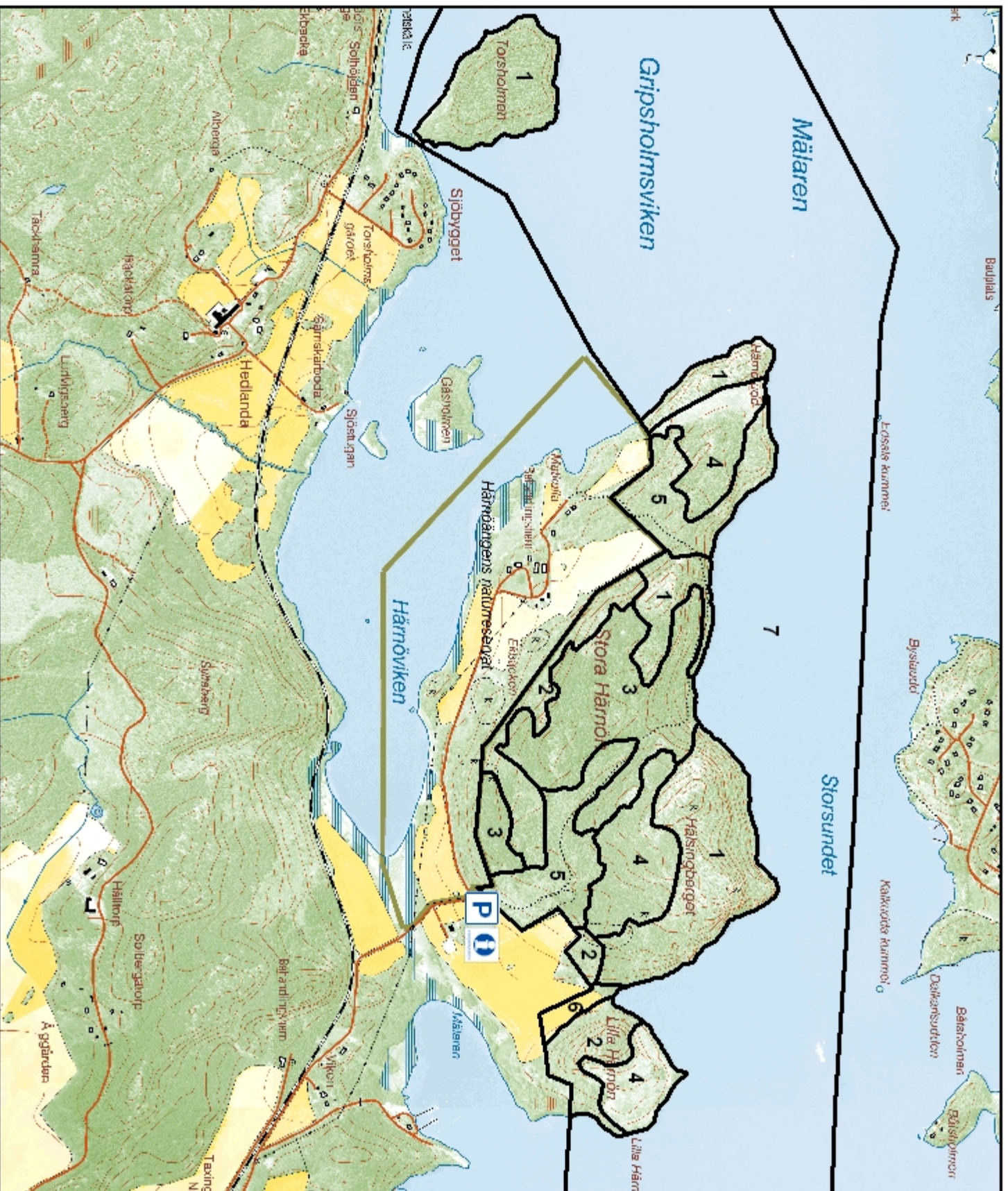
Skötselområde

Parkeringsplats

Informationstavla

Skala: 1:15 000